

Göteborgs stadsmuseum
Arkeologisk arkivrapport

Nr 1969:13

Lu 273:1

FORNÄMNING NR 12:159/1 INOM GÖTEBORGS STAD

Lu 273

12:159/1 RÖSE

Stort röse med kista innehållande guldfragment, rakkniv och miniatyrsvärd av brons. Fyndet daterbart till bronsålderns IV:e period. Dessutom sekundär gravläggning, troligen från äldre järnålder.

LÄGE OCH BESKRIVNING

(jfr introduktionen till Skäggeredsområdet)

Anläggningen var belägen på fastigheten Skäggered 1:2-4 i förutvarande Björlanda socken, nu Göteborgs stad. Röset låg på en avsats i sluttningen av det bergsparti, som bildar Syrhåladalens östra begränsning (fig 6). Från röset hade man en begränsad utsikt åt söder och norr ut över denna dalgång, och mot de undersökta rösekomplexen 12:57 och 12:58¹⁾ samt mot platsen för det föregående år undersökta röset 15:29²⁾. Röset låg ca 15 m över havet.

Anläggningen hade före undersökningen följande utseende (fig 7):

Röse, närmast ovalt ca 15x8 m (N-S) och 1,2 m högt, av 0,2-0,5 m stora stenar. Enstaka stenar upp till 1 m stora var synliga i västra kanten. Kanterna var övertorvade. I rösets mitt fanns en grop ca 1,5 m diam och 0,8 m djup och i nordvästra delen var röset till en del urplockat nästan ned till den jordblandade rösebotten, in till ca 3,5 m från kanten.

GRÄVNINGSTID OCH ARBETSSTYRKA

Grävningstid: 14 april - 25 juni 1969, parallellt med andra arbeten inom Skäggeredsområdet. Undersökningen utfördes av Göteborgs arkeologiska museum. Arbetet leddes av H. Olsson. I övrigt deltog under längre eller kortare tid I. Ernstsson, A. Hjort, E. Karlström, E. Weiler, J. Wigforss och B. Wikgren. Arbetare från Göteborgs stads gatukontor var E. Andersson,

G. Olsson, H. Rist, S. Salomonsson och G. Strand.

Undersökt yta: ca 360 kvm.

Arbetstid i fält: 352 arkeologtimmar och 587 grovarbetstimmar.

ARBETSBESKRIVNING

En profil lades över röset i riktning NNÖ-SSV. Rösets kant och kringliggande stenpackningar avtorvades. Stenpackningarna i omkringliggande klyftor genomgrävdes och borttogs. Rösestenen slängdes och de framkomna konstruktionerna jämte rösets jordinblandade botten genomgrävdes.

GRÄVNINGSIKTTAGELSER

Anläggningen utgjordes av ett ovalt, jordfritt röse, som låg på en bergavsats, vilken åt öster begränsades av en ca 0,5-1 m hög klippkant och åt väster sluttade ut från röset fram mot ett ca 8 m högt stup ned mot Syrhåladalen (fig 7). Runt röset fanns på bergsplatån ett flertal klyftor, vilka genomgående var fyllda av jämna och vällagda stenpackningar (fig 1).

Röset var byggt av företrädesvis 0,3-0,5 m stora, rundade stenar. I dess botten fanns ett ca 15 cm tjockt molager i vilket rösestenen låg inblandad (fig 2). Åt öster begränsades röset av en i ett par skift kallmurad kant (fig 1, 8). Denna var ej synlig från undersökningens början utan doldes då av löst liggande, förmodligen sekundärt nedrasad eller nedslängd sten. Den lösa stenen låg också på berget utanför kanten och det visade sig vid borttagandet av stenen att den stenpackning som utfyllde klyftorna sydöst om röset, ej hade gått fram till eller anslutit till detta (fig 8). På samma sätt var de i väster befintliga klyftorna skilda från själva röset av smärre, kala berghällar vilka sluttade från röset ned till klyftornas stenpackningar. Endast i nordöst, där klyftan utanför röset var relativt grund och egentligen bildades av bergkanten i öster och rösets kant i väster gick den utfyllande stenpackningen fram till denna kant (fig 1).

Stenmaterialet i de omgivande klyftorna utgjordes av företrädesvis 0,3-0,4 m stora stenar. Dessa låg, som regel endast i ett lager i en humusbemängd mo, ofta direkt på berget eller på en morän, som utfyllde de djupaste partierna i dessa klyftor.

Mellan och under dessa stenar låg en mängd flinta, varav åtskilliga avslag, enstaka bearbetade, och några redskap (fynd 1, 3-7, 51-56, 58-62, 70). Denna flinta låg ofta i undre delen av molagret, så att man måste föreställa sig att flintan till en del slagits, och spritts ut över platsen innan röset började anläggas, en iakttagelse som också styrkes av fyndet av flinta, varav 1 bearbetad, under bottenstenarna i den kallmurade kanten (fynd 63). Men dessutom har flinta nedlagts mellan stenarna, sedan dessa väl placerats i klyftorna.

Förutom de enstaka bearbetade avslagen i detta material, märks en kärna, vilken låg i stenpackningen söder om röset (fynd 55) och två pilspetsar som låg i stenpackningen mellan rösekanten och bergväggen i öster (fynd 4 och 7). På samma ställe, i en mindre klyfta intill bergkanten, fanns en kol-koncentration jämte några flintstycken (fynd 6). En markant koncentration av flinta, varibland åtskilliga avslag förekom liggande intill bergväggen i klyftan sydöst om röset (fynd 60).

KISTAN

I rösets sydvästra del, i ytterkanten, men täckt av rösestenen fanns en tvårummig kista (fig 1, 4, 5, 9). Denna var orienterad i ungefär nordnordöst till sydsydväst. Den var 3,3 m lång, 0,6 m bred i norra delen och 0,8 m bred i södra delen (invändiga mått). Kistan begränsades åt väster av två stora block, varav det södra var kantställt, och av mindre stenar vilka tätade springan mellan dessa block. Kistans östra långsida utgjordes av en kallmurad vägg, vid kistans mitt lagd i fyra skift och upp till 0,7 m hög. Denna kallmurning låg på en småstenspackning, vilken utfyllde kistan i sin helhet (fig 5, 13). Denna småstenspackning gick också delvis in under de block, som bildade kistans begränsning åt väster. Åt intetdera hållet fortsatte dock småstenspackningen i röseböttnen utanför kistans väggar.

Åt norr och söder sluttade den kallmurade väggen nedåt och här avslutades denna långvägg av klumpstenar, lagda så att de bildade en jämn innervägg. Kistan begränsades vid varje

kortsida av en klumpsten, lagd så att innerväggen blev rak. Tvärs över kistans mitt fanns två parallellt med varandra kantställda hällar 0,1 respektive 0,2 m tjocka. Dessa lutade kraftigt åt söder, men stöttades där av några mindre stenar. Härigenom delades kistan i två rum (fig 9).

Kistans norra rum var täckt av en 1,0x0,6x0,15 m stor häll, vilken vilade på stenarna i västra och norra sidan och på en underliggande häll, vilken fanns inne i rummet. Även längst i söder var kistan täckt av en häll 0,9x0,7 m stor och 0,2-0,6 m tjock. Ytterligare en täckhäll stod lutande från högsta delen av den kallmurade östra långsidan och mot söder. Denna snedställda häll var 0,9x0,6x0,15 m (markerad på fig 10). Ca 1 m nordväst om kistan och synlig från undersökningens början fanns ytterligare en närmast tresidig häll 1,6x0,9x0,2 m (fig 1). I rösestenen över kistan fanns tre stenar ca 0,6 m långa, vilka syntes vara resta och vilka både genom sitt utseende och sin placering skiljde ut sig från den övriga rösestenen. Det är dock omöjligt att avgöra om dessa stenar ursprungligen varit resta eller om deras läge endast var en följd av en sentida omplockning och skada (fig 11).

Kistans två skilda rum hade helt olika karaktär. Överst i kistan fanns ett, endast ett par centimeter tjockt lager av en grå finmo, förmodligen ett nedsilat material. Det södra rummet var fyllt av en ca 0,2 m tjock småstenspackning av 5-10 cm stora stenar (fig 12). Dessa låg i en brun sandig mo, vilken blev något grusigare mot kistans botten. Rummet var nästan fyndtomt så när som på en klart avgränsad fläck med sot och några enstaka kolstycken i norra delen (fynd 20). Spridda kolstycken, jämte enstaka flintor förekom också i övrigt mellan stenarna (fynd 67). Ingen mörkfärgning eller några andra spår av organiskt material kunde iakttagas.

Den i södra kammaren beskrivna småstenspackningen omslöt de två kantställda hällar vilka avdelade kistan i två rum, och fortsatte utfyllande också det norra rummet. Denna småstenspackning avbröts endast just under de två kantställda mitthällarna. Dessa stod istället på två små hällar vilka låg snett över varandra (fig 5). Under den norra kanten av den översta bottenhällen låg en flint-

spets, en liten gulds spiral och en del av en spiralvriden guldarmring (fynd 41, 42 och 43). Omedelbart öster om de två bottenhällarna och i undre delen av den nämnda småstenspackningen låg ytterligare tre guldföremål, en ring och två små spiraler (fynd 38, 39 och 40) tillsammans med en liten slipad skifferplatta (fynd 37) och en röd, slipad flintbit (fynd 50). Omkring dessa föremål låg också enstaka kolbitar (fynd 45, fig 4, 5).

I kistans norra rum förekom rikligt med brända ben, spridda mellan stenarna i hela småstenspackningen (fynd 24, 31-35). I undre delen av småstenspackningen låg också, på samma sätt som de brända benen, i den bruna mon mellan småstenarna, en rakkniv av brons (fynd 35), ett miniatyrsvärd av brons (fynd 36) och ett bronsfragment, som möjligen kan utgöra fästet till miniatyrsvärdet men som låg ca 30 cm från detta (fynd 33).

I övre delen av småstenspackningen alldeles under två hällar, vilka här låg överst i kistan (fig 5, 12), fanns ett flertal järnfragment (fynd 11, 12, 17, 34) och några bitar harts. Ett flertal mycket tunna järnfragment (fynd 12), vilka kan förmodas utgöra ett knivblad, låg på småstenspackningen omedelbart under de två täckande hällarna. Dessa hällar, som endast var täckta av ett centimetertjockt lager av en grå, förmodligen nedsilad finmo, var ca 0,6x0,4 m respektive 0,45x0,35 m stora. Tjockleken var ca 3 cm. Hällarna synes, när de nedlades, ha täckt kistans norra rum mycket väl, då det mellanrum på ca 20 cm, som nu fanns i sydligaste delen av kammaren, mellan de liggande täckhällarna och de båda snedställda hällar, som delade kistan, synes vara uppkommet genom att de sistnämnda fallit över åt söder (fig 12).

Som ovan nämnts förekommer brända ben jämnt spridda i hela den småstenspackning, som utfyllde det norra rummet och det var ej möjligt att här urskilja några koncentrationer, som var skiljda åt och hänförliga till brons- respektiva järnåldersnedläggningen. Dock förekom några brända ben tillsammans med järnfragment i fynd 34 och likaså låg brända ben i anslutning till bronsfynden 33 och 35. I anslutning till de två

sistnämnda förekom dessutom lite kol och några flintor. Av de övriga benfynden låg fynd 24 överst i småstenspackningen och kan därför möjligen sättas i samband med järnfynden, i ett läge ungefär mitt i kistan har fynd 31 tillvaratagits och slutligen låg de brända benen i fynd 32 ned mot kistans botten och kan därför möjligen sättas i samband med bronsfynden. Det måste dock betonas att inga klara gränser förekommer mellan dessa olika fyndnummer.

I småstenspackningens översta del, invid och delvis under de nordligaste stenarna i kistans östra långsida, låg enstaka kolbitar (fynd 48).

Omedelbart norr och nordväst om kistan i anslutning till de klumpstenar, som bildade kistans norra gavel och nordligaste delen av västra långväggen låg en glaspärkla (fynd 30) tillsammans med keramik, brända ben, flinta, varibland avslag, och kol (fynd 22, 30 och 64). En del brända ben och några keramikskärvor (fynd 46) låg under en av rösets bottenstenar, helt intill och aningen in under ytterkanten på de nordvästligaste blocken i kistan. Ca 0,7 m väster om kistans nordvästra hörn låg ytterligare några brända ben och kolbitar (fynd 23, fig 1). Samtliga dessa fynd låg i en brun, sandig mo, under och mellan de klumpstenar, som utgjorde rösets bottenskikt. Glaspärklan låg mellan två av dessa bottenstenar ca 15 cm över berget. Under den nordligaste av de två stenar, som bildade kistans västra långsida, ungefär vid kistans mitt, låg en bladformad pilspets (fynd 47).

Utanför den kallmurade vägg, som bildade kistans östra långsida från ett läge omedelbart intill bottenstenarna i denna vägg och ca 1 m ut åt öster låg ytterligare en koncentration av brända ben och harts (fynd 9 och 18). Dessa fynd låg i en grå, sandig mo mellan och under de ca 0,4 m stora stenar, som utgjorde rösets bottenlager. I anslutning härtill fanns också en del flintavslag (fynd 57), dock utan någon påtaglig koncentration, och dessa avslag kan knappast sättas i speciellt samband med de brända benen utan bör jämföras med den övriga flinta, som fanns i rösets botten (se nedan).

Rösets bottenstenar (fig 2, 8) låg i ett sandigt molager som, förmodligen beroende på nedsilning genom röset, var gråfärgat. I botten över berget var jordlagret grusigt och rösets bottenstenar låg i flera fall på detta, 5-8 cm tjocka, grus- eller moränlager. Mellan dessa bottenstenar förekom spridd flinta (fynd 66), varibland två skrapor (fynd 2 och 10). Kanten, som begränsade röset utefter hela dess östra sida, var ca 15 m lång och löpte i en vid halvcirkelform (fig 1, 8). Kanten avbröts på ett ställe där den anslöt till en bergsklack, vilken löpte utfrån bergkanten i öster. Kanten var delvis kallmurad och lagd i två skift. Bottenstenarna var som regel 0,6-0,8 m stora. Dessa stenar var lagda med en jämn och slät sida utifrån röset, så att kanten blev jämn. En del av bottenstenarna var lagda radiellt i förhållande till röset medan däremot andra låg med sin längdriktning utefter kanten. I sydöst låg åtskilliga stenar löst, över och utanför denna kant. Troligen hade dessa stenar slängts ned i samband med upptagandet av den grop, som fanns i rösets mitt. Det var lätt att konstatera när man träffade på sten, som låg betydligt fastare och verkade att vara lagd med större omsorg. Detta förhållande antydde att kanten bör ha lagts på berget och röset därefter byggts upp som en välvd fyllning av sten innanför kanten (fig 3).

Med den radie, som halvcirkelformen hade hos den bevarade kanten, så kan rösets grundplan ej ha varit rund. Drar man ut en cirkel där den bevarade kanten inpassas i sidan, så räcker ej den plåtå på vilken röset byggts utan man hamnar utanför det branta stupet i väster, ned mot dalgången. Däremot kan ej med säkerhet avgöras om kanten från början bildat en spetsoval form. För detta synes tala läget av en klumpsten, av samma karaktär som övriga kantstenar, vilken kan ha ingått i rösets västra kant (sten a på fig 1) och likaså en lång kantställd sten längst i norr av den bevarade kanten (sten b på fig 1). Att denna sten ej bildar en alldeles rak fortsättning på de övriga kantstenarna kan bero på att berget här sluttede kraftigt, varför stenen kan vara aningen nedrasad. Men

grundformen kan också ha varit mer avrundat oval, om nämligen kanten skall antagas ha fortsatt med de stenar som betecknats med c och d på fig 1 (jfr fig 14). Oberoende av denna form så har kistan varit placerad perifert i anläggningen och troligen omedelbart innaför en förmodad kant också utefter rösets västra sida (fig 1). I sin södra del låg kanten direkt på berget. I öster, vid platsen för fynden 4-7 fanns en grund svacka i berget, som i botten var utfylld av ett ca 15 cm tjockt moränlager och här var kanten lagd på denna morän (fig 15) för att därefter längst åt norr åter vara lagd direkt på berget. Under bottenstenarna i kanten låg åtskilligt med flinta, varibland två skärvor med bearbetning (fynd 63).

FYNDBESKRIVNING

FYNDTABELL

Fynd nr	Keramik	Brända ben	Kol	Flinta		Flinta redskap			Övrigt			Anm	
				st	gr	art	st	gr	art	st	gr		
1						Avslag med bearb	1	138				Gjord av ett kärnfragm	
2						Skrapa	1	40					
3						Avslag med bearb	3	182					
4						Flathuggen spets	1	1					
5						Flintstycke m bearb	1	78					
6			7	11	114								
7						Pilspets	1	1					
9		104							Harts		9		Människa Häst
10						Skivskrapa	1	10					
11									Järnfragm		4		
12									Järnfragm		6		Knivblad?

Fynd nr	Keramik	Brända ben	Kol	Flinta ej redskap		Flinta redskap			Övrigt			Anm
				st	gr	art	st	gr	art	st	gr	
47						Pilspets	1	1				
48			4									
50				1	7							
51				130	1228				Kvarts	31	640	
52				60	615							
53				65	919	Avslag m bearb	1	8				
54				271	3350	Flinta m bearb	1	12				
55				184	3132	Kärnfragm Avslag m bearb	1	42				
56				74	647							
57				6	24							
58				68	920	Avslag m bearb	1	3				
59				46	1952							
60				107	2176							
61				110	3760							
62				8	43							
63				146	3230	Avslag m bearb	1	33				
64				76	224							
66				228	2956							
67			10	10	310							
70				15	890							
Sa	95	337	58	1619	26510							

Guldfynden utgöres av en ring (fynd 38, fig 16), gjord av en enkel guldtten, ca 1 mm tjock och hoprullad i ett varv. Ringens yttre diameter är 8 mm.

Ett 9 mm långt fragment av en spiralvriden ten, 5 mm tjock och avskuren i bägge ändar (fynd 42, fig 16). Guldttenen har en svag bågform och utgör troligen en del av en spiralvriden armring.

Tre små guldspiraler (fynd 39, 40, 43, fig 16), gjorda av tunna guldspån (som svarvspån). Spiralernas längd är 8-12 mm och diametern ca 1,5 mm. Dessa spiraler är något tillplattade med en alltså närmast oval genomskärning. Ovalens ena sida synes helt blanksliten, medan dess andra sida är ryggad.

Bronsfynden utgöres av:

Ett miniatyrsvärd (fynd 36), 4,8 cm långt och 1,1 cm brett vid skuldran. Spetsen är avbruten. Bladets sidokanter är i det närmaste raka och bladet är på båda sidor försett med en klart markerad mittås. Inga ornamentala detaljer förekommer. Från bredaste stället sluttar de raka sidokanterna jämnt in mot fästet, som har rund genomskärning med ca 4 mm:s diameter. Fästet är avbrutet och fästeknappen saknas (jfr dock nedan fynd 33, fig 17:1).

En rakkniv, fragmentarisk (fynd 35), 7,2 cm lång och med en största bredd av 1,5 cm. Fästet saknas helt, men den bevarade formen gör det möjligt att fastställa var det suttit. Rakkniven har haft en rak rygg och den är ornerad utefter ryggen på den sida som är riktad mot betraktaren när fästet hålles åt vänster. Ornamentiken består av två eller eventuellt tre linjer vilka löper parallellt med varandra och med knivens rygg. Under och intill den nedersta linjen, ut mot knivbladet finns en rad små sammanhängande bågar (fig 18).

Ett bronsfragment, runt, 1 cm långt och 4 mm diameter (fynd 33). Ena ändan är avbruten, den andra avslutas med en i kanterna skadad skiva, som kan ha varit rund eller oval och vars nuvarande diameter är ca 6 mm. I mitten har denna skiva en antydd, närmast oval liten upphöjning. Detta fragment kan utgöra fästet till miniatyrsvärdet, men det har ej vid konserveringen

kunnat fastställas en helt säker passning mellan de båda.
(Därtill kommer att de påträffades på ca 0,3 meters avstånd från varandra, se ovan, fig 17:2).

Järnfynden utgöres av:

Ett flertal mycket tunna fragment (fynd 12 och 34), varav det största hopsatt av två bitar, är 5,5 cm långt och 1,9 cm brett. Kanterna på detta fragment är raka och parallella. Vid ena kanten löper de flata sidorna ihop i en spetsig vinkel (egg) medan den andra kanten är ca 2 mm tjock. Förmodligen utgör dessa fragment bladet till en eneggad kniv.

Ett fragment (fynd 17) är 2,5 cm långt och ca 6 mm tjockt lätt böjt och med ett fyrkantigt tvärsnitt.

Övriga fragment (fynd 11) utgöres av två starkt förrostade styckena 1,7 respektive 2,3 cm stora.

Glaspärulan (fynd 30) är gulgrön och genomskinlig. Den är 1 cm i diameter och med ett 2 mm stort hål. Tjockleken är ca 3 mm (fig 19).

Keramiken (fynd 22, 30, 46) kan härröra från ett och samma kärl. Färgen är grå-brun, godset förefaller kraftigt vittrat, poröst och dåligt bränt med enstaka mycket grova magringskorn. Insidan är slät, yttersidan förmodligen vittrad. Största skärvan är 5,3x4,6 cm och godsets genomsnittliga tjocklek ca 6 mm.

De brända benen har undersökts av fil dr J. Lepiksaar och fil stud J. Ekman vid naturhistoriska museet i Göteborg. Denna genomgång har givit följande resultat: (Se vidare Exkurs 1).

Fynd 9, Människa, 1 individ, yngre

Häst

Fynd 18, Människa, 1 individ, medelålders

Fynd 22, Människa, 1 individ, yngre

Fynd 23, Obestämda

Fynd 24, Människa? (1 individ, yngre)

Fynd 30, Människa

Fynd 31, Människa, 1 individ, medelålders

Fynd 32, Människa?

Fynd 33, Människa

Fynd 34, Obestämda

Fynd 35, Människa, 1 individ, vuxen men ej medelålders

Fynd 46, Människa, 1 individ, medelålders - gammal man

Hartsen (fynd 9, 18, 34) består endast av små stycken varav några med tresidigt tvärsnitt. Åtskilliga stycken har på en eller två sidor, en närmast nätformig struktur, som tyder på att de tjänstgjort som tätning till ett svept barkkärl ³⁾.

Flintredskapen utgöres av:

1 parallellhuggen, lancettformad spets 7,5x2,0x0,5 cm av en ljus grå flinta av god kvalitet (fig 20).

1 bladformig pilspets med urnupen bas, parallellhuggen, 2,8x1,2 cm (fig 21). 1 dito, 2,5x1,2 cm med en vinge, som begränsar det ca 4 mm djupa inhaket vid basen. Det kan inte, genom en klart påvisbar skada, avgöras om pilspetsen ursprungligen varit symmetrisk, med en liknande vinge på inhakets andra sida (fig 22).

1 assymetrisk, parallellhuggen spets med cortex kvarstannande vid den raka basen. Storlek 1,9x1,5 cm (fig 23).

2 skivskrapor, varav den ena 3x5 cm är gjord av ett relativt tunt avslag (fynd 10), medan den andra är gjord av en kliven kärna, som efterbearbetats. Denna skrapa är 5,5x3,9 cm (fig 24).

1 skrapa gjord av ett tillhugget flintstycke, 7x5,5 cm (fynd 5).

1 skivavslag på vilket bearbetats en, i förhållande till skivans längdriktning, böjd spets, 8,5x6,0 cm (fynd 1).

Dessutom förekommer 1 kärna (fynd 55) och ett flertal bearbetade avslag (fynd 3, 53-55, 58, 63).

Spån av flinta är sällan förekommande. Avslagen är ofta relativt flacka och vida. Fördelningen mellan avslag respektive övrig flinta framgår av nedanstående tabell.

FYNDBESKRIVNING

FYNDTABELL

Fynd nr	Obearbetade avslag		Övrig flinta	
	st	gr	st	gr
6			11	114
33	3	13		
50			1	7
51	44	408	86	820
52	28	190	32	425
53	37	580	28	339
54	126	1460	145	1890
55	71	970	113	2162
56	21	147	53	500
57	6	24		
58	27	350	41	570
59	21	32	25	1920
60	31	666	76	1510
61	52	1230	58	2530
62	8	43		
63	72	1480	74	1750
64	43	126	33	98
66	72	486	156	2470
67			10	310
70	10	510	5	380

Av skiffer förekommer en närmast rektangulär, slipad platta, 4,0x1,1x0,4 cm (fig 25).

Av kvarts har tillvaratagits enstaka stycken (fynd 51), varav några möjligen är slagna (se Exkurs 3).

SAMMANFATTNING

Anläggningen 12:159/1 utgjordes av ett ovalt, jordfritt röse med omkringliggande klyftor fyllda av vällagda stenpackningar. Röset låg på en avsats på bergslutningen ned mot Syrhålädalen. Röset var delvis omplockat i sen tid, varigenom åtskilligt med sten rasat ut, men det synes från början ha varit klart begrän-

sat av en kallmurad kant, som ännu fanns kvar längs hela östra sidan. Kanten anger att anläggningen från början kan ha haft en spetsoval grundform, men detta kan ej med säkerhet avgöras. De stenpackade klyftorna låg som regel lägre än den platå på vilken röset anlagts och har endast i få fall varit direkt sammankopplade med röset. De har ändå haft en bestämd funktion, vilket framgår av den mängd slagen och ibland bearbetad flinta, som låg i dessa klyftor. I rösets sydvästra del, i dess periferi, fanns en manslång kista, vilken av två kantställda hällar delades i två rum. Kistans östra långvägg var kallmurad, de övriga var uppbyggda av stora block. Det södra rummet var fyndtomt, med undantag av några flintskärvor och en väl avgränsad sot- och kolfläck. Denna fanns i en småstenspackning, som utfyllde hela kistans botten och som sträckte sig in under den kallmurade väggen. Under de kantställda hällar, som delade kistan fanns i anslutning till två små hällar i kistans botten en guldring, tre små guldspiraler och en del av en spiralvriden guldarmring, en skifferplatta och en röd, slipad flintskärva.

Genom hela småstenspackningen i kistans norra rum förekom brända ben. I kistans botten fanns ett miniatyrsvärd och en rakkniv av brons samt ett bronsfragment, som möjligen kan utgöra fästet till miniatyrsvärdet. I kistans övre del förekom ett flertal starkt förrostade järnfragment, varav några synes utgöra bladet till en eneggad kniv. Denna kniv låg alldeles under två flata hällar, vilka täckte småstenspackningen i detta rum.

Öster, norr och väster om kistan, i omedelbar anslutning till de stenar som bildade kistans väggar och ett stycke ut från denna, förekom brända ben. I norr låg de tillsammans med en grov keramik och en gulgrön glaspärla.

DATERING OCH UTVÄRDERING

Den påträffade rakkniven (fig 18) torde kunna dateras till bronsålderns IV:e period. Förekomsten av ornamentik enbart på en sida och på det sätt, som beskrivits ovan, talar för denna datering ⁴⁾.

Miniatyrsvärdet saknar daterande detaljer (fig 17).

De tre små gulds spiralerna (fynd 39, 40, 43) går ej att datera. Liknande spiraler förekommer i den sk "Kung Björns hög" vid Håga, som daterats till bronsålderns IV:e period. Också gulds spiralerna från denna hög var ryggade med slitspår på ena sidan, liksom på de nu funna (jfr fyndbeskrivningen ovan). Det förefaller rimligt att tänka sig dessa spiraler ursprungligen lindade runt en tråd, på det sätt som Almgren tolkat användningen av spiralerna från Håga ⁵⁾.

Denna tråd kan ha haft som funktion att hålla en dräktnål på plats ⁶⁾. Spiralerna kan också ha varit lindade runt en bronsbygel på ett dräktspänne från äldre bronsålder ⁷⁾. Anordnade på något av dessa sätt skulle spiralerna ha hållits i ett fast läge i förhållande till dräkttyget, vilket förklarar att slitage endast förekommer på en sida.

Nu påträffades de tre gulds spiralerna något åtskilda och detta tyder på att om ovan framförda tolkning är riktig, så har de vid nedläggandet ej längre använts på ursprungligt sätt. Denna typ av dräktnål hade ju också vid tiden för gravens anläggande under IV:e perioden, såvitt vi vet, försvunnit ur bruk, men guldet kan ha tillvaratagits och representerat ett värde enbart som metall.

Spiralerna kan alltså liksom de övriga guldföremålen ha utgjort betalningsmetall, en användning som förefaller tänkbar för en del av bronsålderns guldfynd ⁸⁾. Detta antagande styrkes också av det spiralvridna guldfragmentet (fynd 42, fig 16), som var avskuret i båda ändar. Detta guldfragment utgör troligen en del av en spiralvriden guldarmring av den typ, som förekommer under period III ⁹⁾. Även här rör det sig i så fall om ett guldföremål, vars ursprungliga funktion gått förlorad och där guldet vid tiden för nedläggandet i graven, endast representerade en värdemetall, ett betalningsmedel.

Betraktar man guldet företrädesvis som värdemetall, så tyder nedläggningen på ett visst välstånd hos den gravlagde. Vad som grundlagt detta vet vi ej, men tanken på handel, upprätthållen genom färder till sjöss ligger nära. Det förhistoriska sund invid vilket graven hade anlagts, har haft stor betydelse under bronsåldern,

vilket det stora antalet bronsåldersgravar, markant koncentrerade till sundet, visar ¹⁰⁾.

Järnåldersgravläggningen saknar daterande fynd. En gravläggning från tiden omkring Kr.f. förekommer i röset 12:58 på andra sidan Syrhåladalen (se rapport av I. Ernstsson i föreliggande årgång av Fyndrapporter). En föregående år undersökt stensättning, belägen inom samma höjdområde som det nu aktuella röset, ca 1 200 meter sydöst om detta, har genom fyndet av en profilerad bronsfibula kunnat dateras till äldre romersk järnålder ¹¹⁾. Inom området förekommer således gravar, vilka kunnat dateras till äldre järnålder men i stensättningen 12:159/2, belägen endast ca 40 meter söder om röset (se rapport i föreliggande årgång av Fyndrapporter) förekommer spikfragment bland fynden och detta kan ju möjligen ses som tydande på att gravläggningar förekommer inom området även under yngre järnålder.

Kistan i röset kan hänföras till bronsåldersgravläggningen. De påträffade bronserna låg i undre delen av den småstenspackning, som utfyllde kistan och som måste vara ditlagd efter det att kistan byggts. Småstenen låg in under kistans östra, kallmurade sida, men utfyllde också kistan upp efter dess väggar.

Byggandet måste ha tillgått så att man först lagt ett småstenslager på berget. På detta har man sedan byggt den kallmurade väggen och vidare placerat de övriga väggsteinarna i kanten av denna småstenspackning och delvis stöttade av den. Därefter har man fortsatt att med småstenar fylla upp själva kistan och i samband därmed lagt ned bronserna och guldet. På samma grunder kan också konstateras att kistan avdelats i två rum redan i samband med byggandet.

Vid anläggandet av den sekundära järnåldersgraven har man brutit sig in i kistan, placerat föremålen ovanpå stenpackningen, vilken sedan täckts av två tunna hällar, varefter rösestenen antagligen åter fått dölja konstruktionen.

Bestämningarna av de brända benen har visat att minst två personer gravlagts i kistan. Det synes vidare som om den person som gravlagts under järnåldern varit en yngre indi-

vid, medan bronsåldersgraven torde ha rests över en medelålders individ, av gravfynden att döma, en man.

Kistan låg i rösets periferi och torde ha varit lätt att nå genom en inbrytning från västra kanten. När denna inbrytning skett har man nått fram till kistans norra rum. De brända ben, som påträffades utanför kistans norra gavel, tillsammans med keramiken (fynd 22) härrör också från en yngre individ och kan vara från samma person som gravlagts inne i kistan.

Dessutom förekom under bottenstenarna vid kistans nordvästra hörn (fynd 46) ben av en medelålders eller gammal man. Det kan ej med säkerhet avgöras, vid vilket tillfälle dessa nedlagts, men läget i rösets botten, delvis nästan in under kistans kantstenar (fig 4) gör det antagligt att denna nedläggning härrör från bronsåldern. Eventuellt tillhör dessa ben samme man som gravlagts inne i kistan.

De fynd som påträffades i rösets botten, öster om kistan, bör kunna hänföras till rösets anläggande. De brända benen i dessa fynd (fynd 9, 18) härrör från en yngre människa och från häst. Benen låg spridda över en yta drygt 1x2 meter stor. Dessutom förekommer enstaka bitar av hartsättning, troligen till ett barkkärl (jfr fyndbeskrivningen ovan).

Benen av häst måste väl ses som en form av offer och det ligger då nära till hands att också uppfatta människoben på detta sätt. Man har vid flera tillfällen gjort iakttagelser i samband med bronsåldersgravar, som tyder på människooffer ¹²⁾. Här kan vi också, ännu en gång, göra jämförelser med Hågahögen. I denna förekom åtskilliga djurben, främst från husdjur (ko, får och svin). Dessutom påträffades vid Håga obrända ben av människa, vilka inte endast tyder på offer utan också på möjligheten av kannibalism ¹³⁾.

Rösets anläggning har kunnat tidfästas till bronsålderns IV:e period. Samma datering erhöles för ytterligare ett större röse endast ca 700 meter söder om det nu undersökta ²⁾. Likaså kunde ett mindre röse inom Syrhålaområdet dateras till yngre bronsålder, troligen period V ¹⁴⁾. Av de, på västkusten undersökta rösen, finns ännu inget, som genom påträffandet av säkert daterande fynd, kunnat förläggas tidigare än till period III. De dateringar som

föreligger gör att den ofta uttalade, hävdvunna uppfattningen om rösenas såsom varande företrädesvis den äldre bronsålderns gravar kan ifrågasättas. Det står klart att rösen anlagts inom västkustens röseområde från period III till period V och möjligen kan man ana en avtagande storlek och, kanske som följd därav, en förenkling vid uppbyggandet av dessa gravar, vilket utmynnar i de enkla, oregelbundna stensättningar, som synes vara anlagda under övergången mellan brons- järnålder ¹⁵⁾.

SUMMARY

A cairn in the Skäggered area, Hisingen island, city of Göteborg. The cairn stood on a plateau on the hill-side which slopes down to the Syrhåla valley (fig. 7). The monument consisted of an oval soiless cairn surrounded by clefts filled with carefully laid stone packings. The eastern side of the cairn was bounded by a dry-stone revetment wall (fig. 8).

A cist, 3.2 m long, was found near the western margin of the cairn. Two slabs set on edge divided the cist into two compartments. The eastern long side of the cist was built of dry valling. The other sides were constructed of large boulders (fig. 9).

The southern compartment of the cist contained only a well defined patch of soot and a few chips of flint. The flints were found in a packing of small stones which filled the whole of the cist and extended under the dry-stone wall. A small ring of gold (fig. 16), three gold spirals, part of a coiled armband (fig. 16), a flat piece of slate (fig. 25) and a polished chip of red flint were found under the divisional slabs of the cist.

Cremated bones occurred all through the packing of small stones in the northern compartment of the cist.

In the bottom of the cist were a miniature sword and a razor, both of bronze, and a bronze fragment, possibly the handle of the miniature sword (figs. 17-20). In the upper part of the filling of the cist several very badly corroded iron fragments were found. Some of these probably belong to the

blade of a one-edged knife. This knife had been deposited just below two flat slabs which covered the packing of small stones in this compartment.

Cremated bones also occurred east, north, and north-west of the cist in its immediate vicinity. On the northern side they had been deposited together with a bead of yellowish green translucent glass (fig. 19) and pottery.

In the basal layer of the cairn and in the surrounding clefts there was a large amount of flints, including four parallel-flaked points, scrapers, cores, and waste flakes.

The razor can be dated to period IV of the Bronze Age.⁴⁾ Parallels to the small gold spirals have been found in a Bronze Age mound in Uppland, north of Stockholm. This mound is also datable to period IV.⁵⁾ The coiled gold fragment had been cut off at both ends which probably indicates that it had been used as a means of exchange.

The Iron Age finds cannot be dated with accuracy. On a very slender basis of evidence they may be said to date back to the early Iron Age.

At least two persons had been buried in the cist. The Iron Age burial seems to have been of a young individual whereas the Bronze Age monument appears to have been built for a middle-aged man.

The construction of the cist can be dated back to the Bronze Age and the bones to the east of the cist are probably contemporary. The bones were those of a young person and a horse. The find should in all likelihood be interpreted as a human sacrifice in connection with the burial, a phenomenon previously observed in connection with Bronze Age graves¹²⁾ including the above-mentioned mound in Uppland.¹³⁾

The cairn was one of large concentration of cairns situated along a strait which was navigable during the Bronze Age.¹⁰⁾ Two of these cairns have been dated to the late Bronze Age through previous excavations,¹⁴⁾ and so far it has not been possible to prove with certainty that the cairns on the west coast of Sweden are older than period III. Thus the widely accepted traditional view that the cairns of this area represent the grave type of the early Bronze Age must be questioned.

Litt:

- 1) Se rapporter av J.Wigforss resp. I.Ernstsson i föreliggande årgång av FYNDRapporter.
- 2) H.Olsson: Fornlämning nr 15:29 inom Göteborgs stad. FYNDRapporter 1969. Göteborg 1969.
- 3) J.Granlund: Hartstätningar till svepta kärl under äldre järnålder. Fornvännen 1939. Sid 257 ff.
- 4) E.Baudou: Die regionale und chronologische Einteilung der jüngeren Bronzezeit im Nordischen Kreis. Stockholm 1960. Sid 29.
- 5) O.Almgren: "Kung Björns hög" och andra fornlämningar vid Håga. Stockholm 1905. Sid 27 f.
- 6) E.Lomborg: Den tidlige bronzealders kronologi. Aarbøger for Nordisk oldkyndighed og historie 1968. Sid 116.
- 7) S.Müller: Sønderjyllands bronzealder. Aarbøger for nordisk oldkyndighed og historie 1914. Sid 317.
- 8) S.Müller: Ringguld og andre betalingsmidler i Bronzealderen. Aarbøger for nordisk oldkyndighed og historie 1886. Sid 300 ff.
- 9) O.Montelius: Minnen från vår forntid. Stockholm 1917. Nr 1043.
- 10) H.Olsson: Syrhålaområdet, introduktion. FYNDRapporter 1969. Göteborg 1969. Sid 21 ff.
- 11) H.Olsson: Fornlämning nr 12:162/2 inom Göteborgs stad. FYNDRapporter 1969. Göteborg 1969. Sid 89 ff.
- 12) E.Lomborg: Gravfund fra Stubberup, Lolland, Menneskeoffringer og kannibalisme i bronzealderen. Kuml. Årbog for jysk arkaeologisk selskab 1963. Sid 14 ff.
- 13) O.Almgren: "Kung Björns hög" och andra fornlämningar vid Håga. Stockholm 1905. Sid 31 ff.
- 14) H.Olsson: Fornlämning nr 12:162/1 inom Göteborgs stad. FYNDRapporter 1969. Göteborg 1969. Sid 65 ff.
- 15) K.Cullberg: Oregelbundna stensättningar i Västra Frölunda. Västergötlands fornminnesförenings tidskrift. 6:e delen, 6:e häftet. Skara 1967.

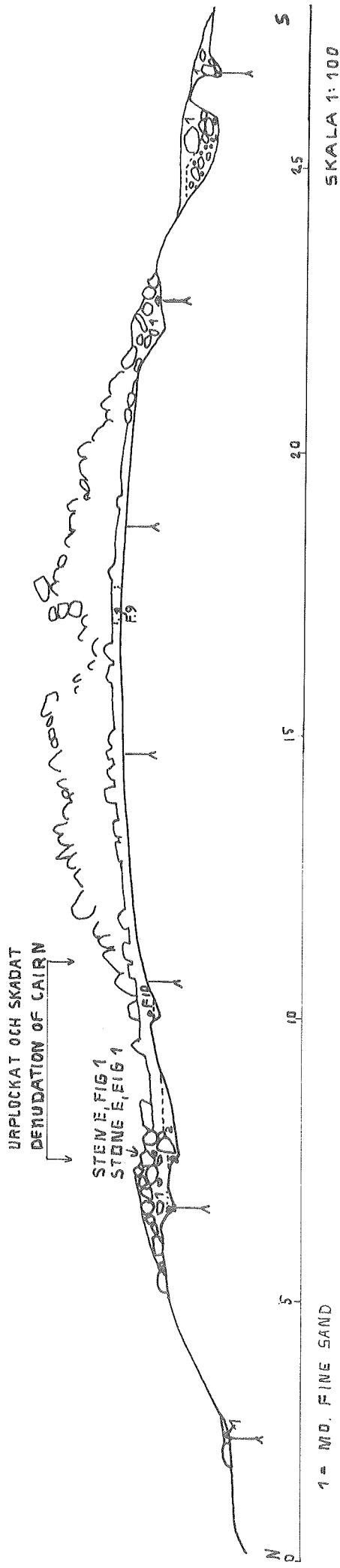

Fig. 2

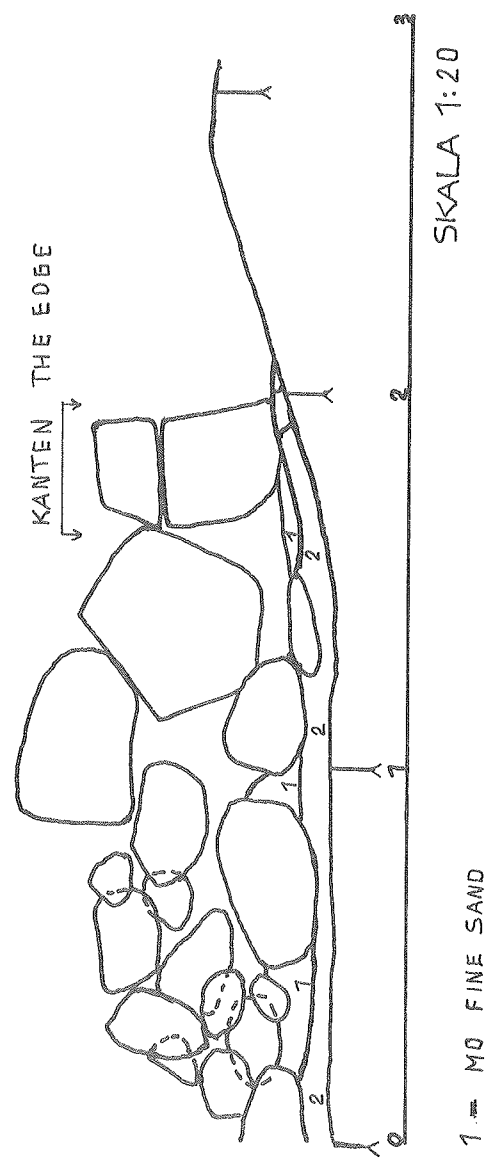

Fig. 2-3

Fig. 3

KISTAN
THE CIST

SKALA 1:20

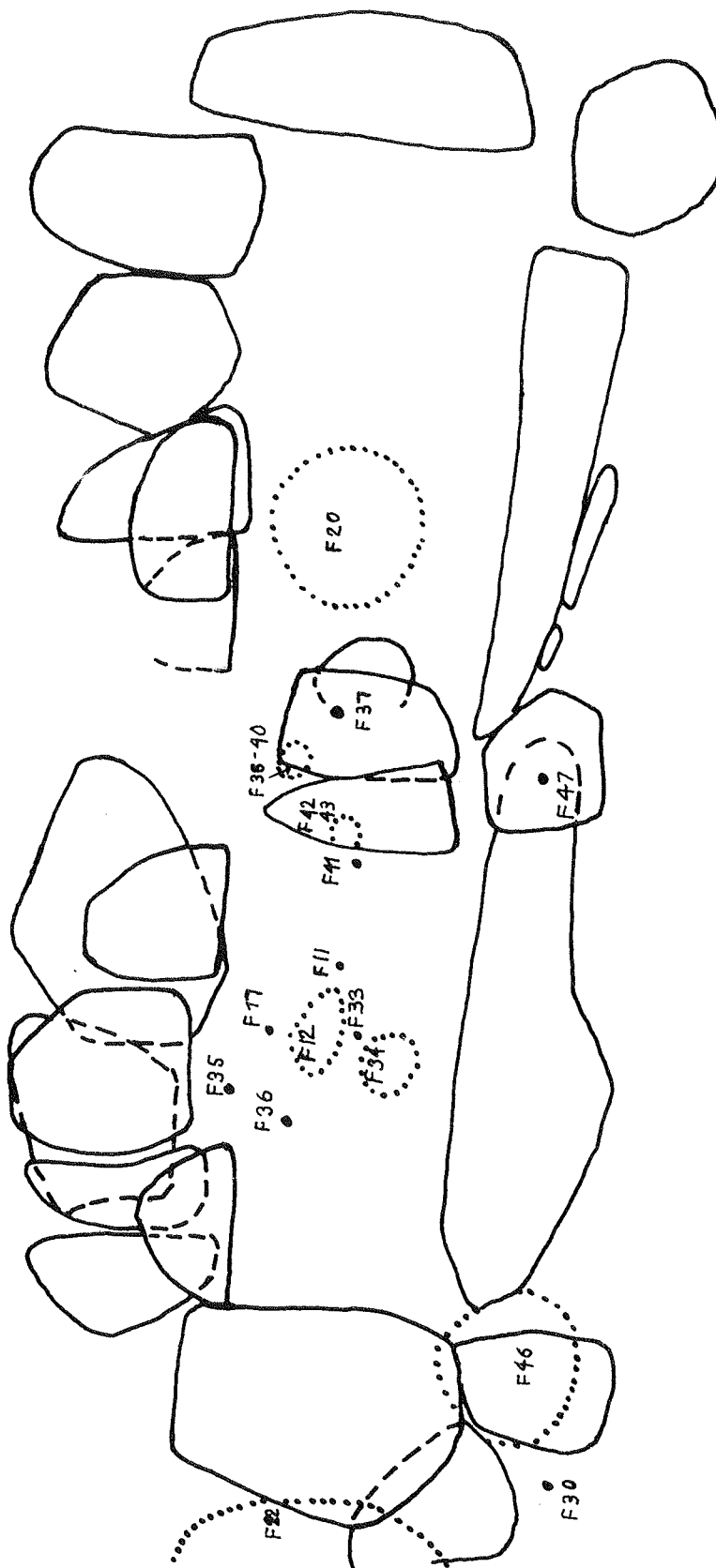
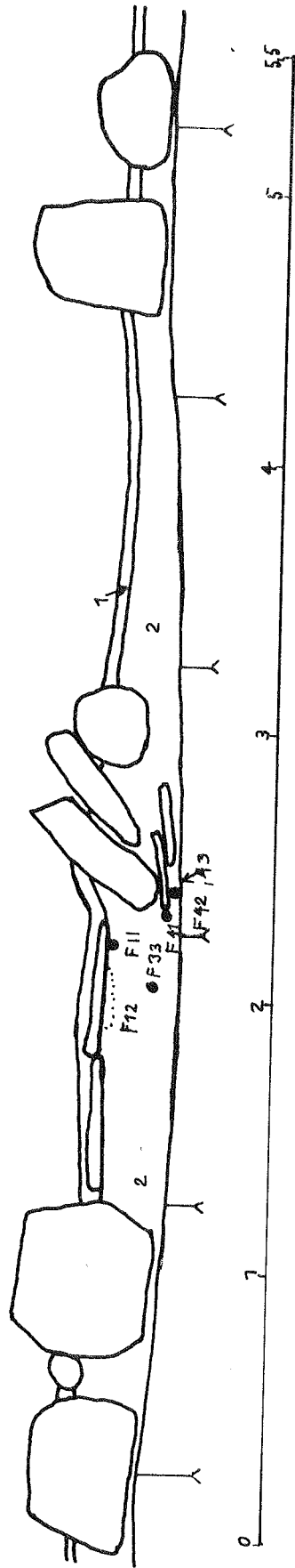

Fig. 4

PROFIL GENOM KISTAN
SECTION THROUGH THE CIST

1 = GRÅ FIN MO (NEDSIKTAT MATERIAL) GREY FINE SAND (WASHED DOWN MATERIAL)

2 = SMÅSTENSPACKNING PACKING OF SMALL STONES

SKALA 1:25

Fig. 5

Fig. 6

12:159/1 före undersökningen, från sydöst.

12:159/1 before excavation. View from the south-east.

Fig. 7

Röset före undersökningen, från norr.

The cairn before excavation. View from the north.

Fig. 8

Rösebotten med kanten. Kistan fortfarande täckt av hällar.
Från söder.

The cairn base and the kerb. The cist is still covered by
slabs. View from the south.

Fig. 9

Kistan efter rensning. Lodfoto.

The cist after clearing. Vertical view.

Fig. 10

(Kistan före rensning. Lodfoto.

The cist before clearing. Vertical view.

Fig. 11

Ev. resta stenar i rösets västra kant, från norr.
Presumed orthostats on the western perimeter of
the cairn. View from the north.

Fig. 12

Kistan efter borttagande av det översta
finmolagret. Lodfoto.

The cist after removal of the upper layer
of fine sand. Vertical view.

Fig. 13

Kistans södra rum efter utgrävningen, från
sydväst.

The southern compartment of the cist after
excavation. View from the south-west.

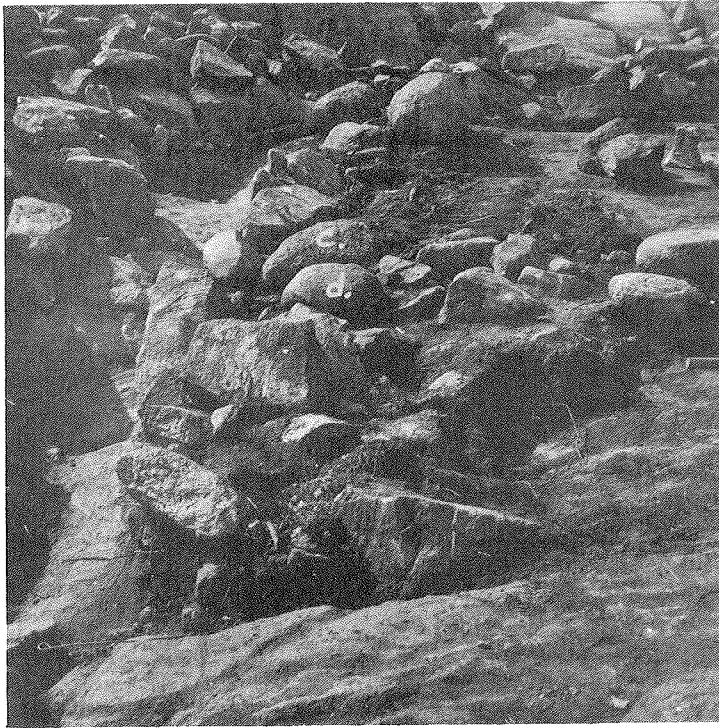

Fig. 14

Nordligaste delen av kanten, från nordväst.

The northernmost part of the cairn edge.

View from the north-east.

Fig. 15

Kanten på underliggande moränlager, från öster.

The edge of the underlying layer of moraine.

View from the east.

Fig 16:1-5

1. Guldring. Fynd 38.
Skala 2:1

Goldring. Find 38.

2. Gulds spiral. Fynd 39.
Skala 2:1

Gold spiral. Find 39.

3. Gulds spiral.
Fynd 40. Skala 2:1

Gold spiral.
Find 40.

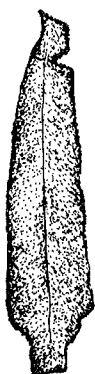
4. Gulds spiral. Fynd 43.
Skala 2:1

Gold spiral. Find 43.

5. Fragment av spiralvriden
guldtten. Fynd 42. Skala 2:1

Fragment of spirally twisted
gold ingot. Find 42.

a b

2 a-b

Bronsfragment.
Fynd 33. Skala 1:1

Fragment of bronze.
Find 33.

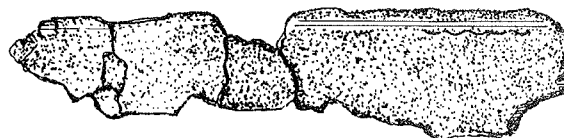

Fig. 18

Rakkniv av brons. Fynd 35. Skala 1:1

Bronze razor. Find 35.

Fig. 17:1-2

1. Miniatyrsvärd.
Fynd 36. Skala 1:1

Miniature bronze
sword. Find 36.

Fig. 19

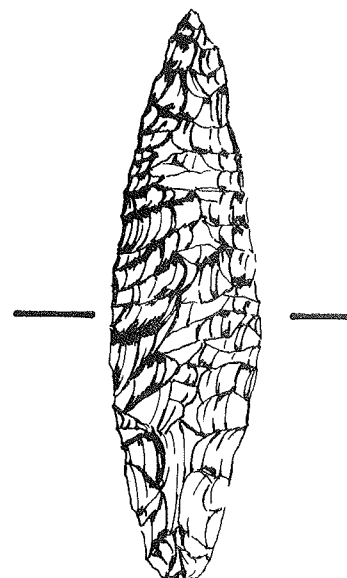
Glaspärla. Fynd 30.
Skala 1:1

Glass bead. Find 30.

Fig. 20

Flintspets. Fynd 41.
Skala 1:1

Flint point. Find 41.

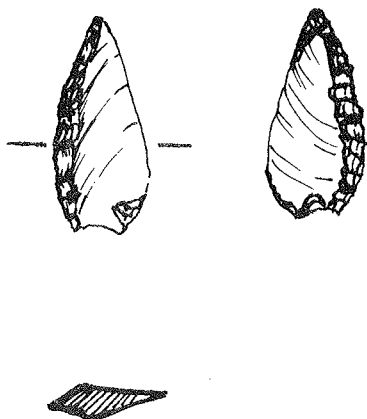

Fig. 21: a-b
Flintspets. Fynd 47. Skala 1:1
Flint point. Find 47.

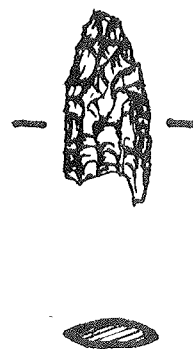

Fig. 22
Flintspets. Fynd 7.
Skala 1:1
Flint point. Find 7.

Fig. 23
Flintspets. Fynd 4.
Skala 1:1
Flint point. Find 4.

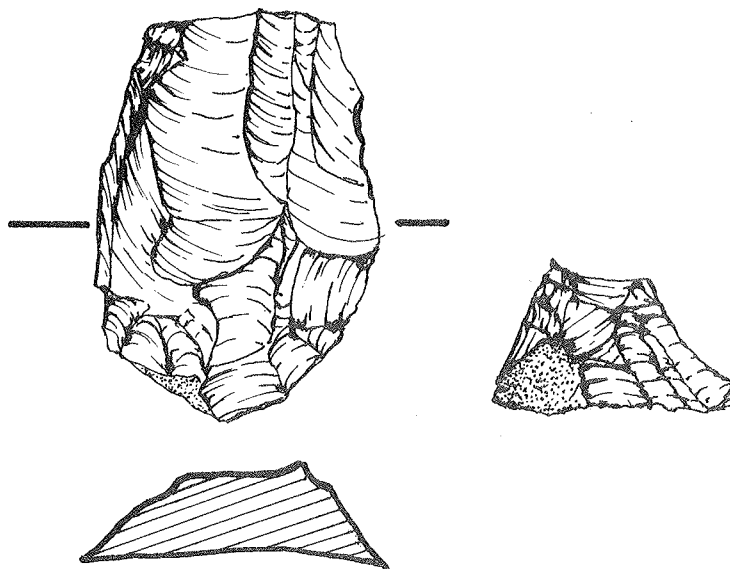

Fig. 24
Skrapa gjord av kluven kärna. Fynd 55.
Skala 1:1
Scraper made from a split core. Find 55.

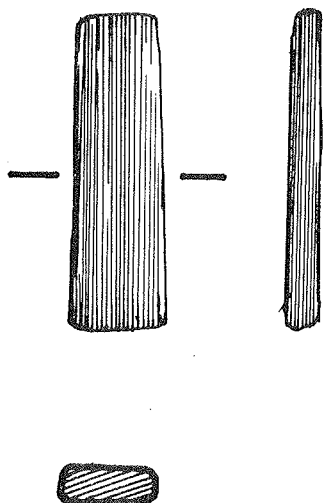

Fig. 25
Skifferplatta. Fynd 37. Skala 1:1
Flat piece of slate. Find 37.